

Léčba nemocí v tradiční čínské medicíně

中
医
内
科
学

Vladimír Grigorjevič Načatoj

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována, uložena v rešeršním systému nebo dále předávána, a to v jakékoliv formě, jakýmkoliv způsobem, elektronicky, mechanicky, kopírováním, nahráváním apod., bez předchozího písemného souhlasu vydavatele. Osoba, která by učinila jakékoliv neoprávněné kroky v souvislosti s touto publikací, může být vystavena trestnímu stíhání a vymáhání náhrady za způsobenou újmu.

Copyright © V. G. Načatoj, 2009
Originally published by LiWest, Novosibirsk, 2009
Translation © PhDr. Ludmila Karlachová
Cover photo © iStockphoto.com
© Nakladatelství ANAG, 2011
ISBN 978-80-7263-703-4

Obsah

Předmluva V. A. Kozlova	7
Předmluva Zhanga Boli	11
Předmluva G. U. Utěmiševy	14
Poděkování autora	19
SYNDROMY V TRADIČNÍ ČÍNSKÉ MEDICÍNĚ A JEJICH LÉČBA	21
Teoretické aspekty přístupu k léčbě syndromů	21
Přístup čínské medicíny	21
Přístup evropské medicíny	22
Co je to syndrom – v pojetí evropském a čínském	24
Jaký je vztah mezi syndromem TČM a „evropskou“ diagnózou	25
Poučení pro lékaře TČM	26
SYNDROMY PLNÝCH A DUTÝCH ORGÁNŮ	36
Syndromy plných orgánů	36
Plíce (Fei, 肺)	36
Srdce (Xin, 心)	50
Slezina (Pi, 脾)	64
Játra (Gan, 肝)	75
Ledviny (Shen, 肾)	89
Syndromy dutých orgánů	100
Žlučník (Dan, 胆)	100
Žaludek (Wei, 胃)	103
Tenké a tlusté střevo (Xiao chang, 小肠, Da chang, 大肠)	108
Močový měchýř (Pang guang, 膀胱)	117
SYNDROMY PATOLOGIE QI, KRVĚ A ORGANICKÝCH TEKUTIN	120
Syndromy onemocnění <i>qi</i>	122
Syndromy krve	128
Společné syndromy <i>qi</i> a krve	133
Syndromy <i>tan</i>	135
Syndromy tekutin <i>yin</i>	143
Zvláštnosti léčby syndromů <i>qi</i> , krve, <i>tan</i> a patologických tekutin <i>yin</i>	146

SYNDROMY ONEMOCNĚNÍ PĚTI PATOGENNÍMI QI	
OBJEVUJÍCÍMI SE UVNITŘ ORGANISMU	150
Syndrom vnitřního větru	150
Syndrom vnitřního chladu	154
Syndrom vnitřní vlhkosti	156
Syndrom vnitřního sucha	160
Syndrom vnitřního ohně	162
Zvláštnosti léčby syndromů pěti patogenních činitelů	
„rodících se“ uvnitř	164
SYNDROMY „ŠESTI DRAH“ A „ČTYŘ VRSTEV“	166
Syndromy „šesti drah“	166
Syndrom <i>tai yang</i>	167
Syndrom <i>yang ming</i>	168
Syndrom <i>shao yang</i>	169
Syndrom <i>tai yin</i>	170
Syndrom <i>shao yin</i>	171
Syndrom <i>jue yin</i>	172
Syndromy „čtyř vrstev“	172
Syndromy <i>wei, qi, ying, xue</i>	172
SYNDROMY PŘI NAPADENÍ ŠESTI VNĚJŠÍMI	
PATOGENNÍMI FAKTORY	176
Syndrom napadení vnějším větrem.	177
Syndrom napadení vnějším chladem.	180
Syndrom napadení vnějším vedrem	183
Syndrom napadení vnější vlhkostí	186
Syndrom napadení vnějším suchem	189
Syndromy ohně	191
Zvláštnosti léčby syndromů vzniklých v důsledku napadení	
vnějšími patogenními faktory.	194
LÉČBA NEMOCÍ METODAMI TČM	196
Stanovení léčby podle obtíží pacienta	198
Kašel (Ke sou, 咳嗽)	198
Dušnost (Chuan zheng, 喘证)	208
Bušení srdce (Xin ji, 心悸)	217
Bolest na hrudi (Xiong bi, 胸痹)	227
Pravá srdeční bolest (Zheng xin teng, 真心痛)	238
Nespavost (Bu mei, 不寐)	241
Zapomnětlivost (Jiang wang, 健忘)	248
Spavost (Duo mei, 多寐)	252
Bolest hlavy (Tou tong, 头痛)	254
Závrať (Xuan yun, 眩晕)	264

Bolesti žaludku (Wei tong, 胃痛)	273
Zvracení kyselých šťáv (Tu suan, 吐酸).	287
Pálení žáhy (Cao za, 嘈杂)	290
Pocit plnosti a zatuhlosti v hrudi a podžebří (Pi man, 痞满)	292
Zvracení (Ou tu, 呕吐).	302
Bolesti břicha (Fu teng, 腹痛)	312
Průjem (Xie xie, 泄泻).	320
Zácpa (Bian mi, 便秘)	329
Bolesti v žebrech (Xie tong, 胁痛)	339
Žloutenka (Huang dan, 黄疸)	346
Otoky (Shui zhong, 水肿)	357
Poruchy močení (Lin zheng, 淋证)	369
Impotence (Yang wei, 阳痿)	380
Struma (Ying bing, 瘰病)	388
Žízeň (Xiao ke, 消渴)	395
Stanovení léčby podle evropské (západní) nosologie	404
Ischemická choroba srdeční	404
Hypertonníková choroba	412
Revmatoidní artritida.	425
Ulcerózní choroba žaludku a dvanáctníku	433
Nespecifická ulcerózní kolitida	438
Obezita (Fei pang, 肥胖).	447
Chronická hepatitida	457
Chronická glomerulonefritida	466
Kopřivka	485
Psoriáza	489
Chronická leukémie	492
Hyperplazie mléčné žlázy	499
Poruchy menstruačního cyklu.	508
Děložní myomy.	520
Eroze děložního čípku	527
Chronická prostatitida	536
Adenom předstojné žlázy	540
Zhubné nádory předstojné žlázy	547
Závěr	555
Seznam literatury	559
Stručný seznam léčivých ingrediencí rostlinného, živočišného a nerostného původu, používaných v tradiční čínské medicíně	561
Čínské recepty	570

PŘEDMLUVA

Co je tradiční čínská medicína? Proč ji jedni chovají v bezvýhradné úctě, zatímco druzí ji viní z nejrůznějších hříchů? A proč z jakýchsi příčin třetí, jež se o ni profesionálně zajímají, často nevědí, jak se k ní postavit, odkud se ji začít učit?

Dnes již tradiční čínskou medicínu (TČM) ve světě naštěstí nikdo nezavrhuje, jako tomu bylo ještě před půl stoletím. V současné době se stala jedním z nejmocnějších medicínských systémů na světě, její výdobytky využívá bezmála polovina obyvatelstva planety. A postupem času získá čínská medicína ve světě bezpochyby ještě většího uznání.

Současná západní medicína dosáhla nepopíratelně velkých úspěchů při vývoji antibakteriálních a psychotropních preparátů, v léčbě akutních, život ohrožujících onemocnění i v přípravě mnoha dalších prostředků. V posledních letech se rychle rozvíjí zejména endochirurgie, transplantologie a objevují se další formy chirurgické pomoci. Vždyť ještě zcela nedávno byl pro nás takový „zlepšovák“, jakým je umělý kloub, úplným sci-fi.

Zdálo by se, že s rozvojem moderní vědy se zdraví člověka musí neustále zlepšovat, takže lidé v blízké budoucnosti nebudou již muset na nemoci vůbec myslet. Ale začali jsme opravdu stonat méně? Nemoci kardiovaskulární, onkologické, alergické, různé systémové choroby nabraly v současnosti epidemických rozměrů. Většina preparátů, které lékaři předepíší, často pomáhá odstranit jen symptomy onemocnění, jako je zvýšený krevní tlak, dušnost, bolest, zřídka kdy však působí na prvotní příčinu nemoci.

Hledáním příčin onemocnění se dnes zabývají všichni, ale určit prvotní příčinu choroby se bohužel zatím podaří jen zřídka kdy. Lékařům evropské medicíny tak nezbyvá než různými způsoby léčit následky onemocnění. Odpovědnost za pacienta si mezi sebou dělí lékaři mnoha úzce zaměřených oborů, přičemž každý z nich má

PODĚKOVÁNÍ AUTORA

Autor chce touto cestou vyjádřit hlubokou vděčnost svému prvnímu učiteli a příteli, profesoru, doktoru lékařských věd, rektorovi Sin-ťiangské univerzity v Čínské lidové republice Chalmuratu Upurovi za veškeré znalosti předané během jeho čtyřletého pobytu v Rusku.

Kromě toho by chtěl vyjádřit upřímnou vděčnost vládě Čínské lidové republiky, ministerstvu vysokého školství ČLR a bývalého SSSR za porozumění a pomoc, kterých se mu dostalo v době studia na Tianjinské univerzitě tradiční čínské medicíny.

Zvláštní poděkování chce autor vyjádřit profesorskému a pedagogickému sboru Tianjinské university TČM a osobně rektorovi, akademiku Zhang Boli (张伯礼), profesorům Zhang Xi Peng (张锡鹏), Wang Jian Jun(王建军), Wei Yu Qi (魏玉琦), Guo Qi Rui (郭奇瑞), Liu Gong Wang (刘公望) za srdečné přijetí, kterého se autorovi dostalo při každém pobytu na univerzitě, a rovněž za vědomosti získané během studia i na kurzech postgraduálního vzdělávání.

Je třeba uvést, že vědecká ani praktická činnost autora v oboru tradiční čínské medicíny v Rusku by v posledních sedmi letech nebyla možná bez neustálé podpory a pomoci ředitele VVÚ KI SO RALV (Vědecko-výzkumný ústav klinické imunologie Sibiřského oddělení Ruské akademie lékařských věd) akademika V. A. Kozlova, prezidenta společnosti LiWest K. A. Luzjanina, ředitele Federálního vědecko-klinického experimentálního centra tradičních metod diagnostiky a léčby A. A. Karpejeva a náměstkyně generálního ředitele pro vědeckou činnost stejného centra, profesorky T. L. Kiselevové, kteří odvádějí obrovskou práci při šíření a prohlubování znalostí v oblasti TČM v Rusku. Autor jim chce tímto vyjádřit své upřímné poděkování.

Autor doufá, že kniha bude užitečná lékařům specializujícím se na tradiční čínskou medicínu a bude čtenářům vděčný za všechny jejich kritické postřehy a návrhy, které mu pomohou při přípravě dalších vydání.

Poučení pro lékaře TČM

Při léčbě syndromů tradiční čínské medicíny musíme brát v úvahu:

- ***že se syndrom TČM stanovuje na základě „čtyř diagnostických metod“ (si zheng), přičemž má jak obecné, tak i konkrétní symptomy, které se odrážejí v názvu daného syndromu;***
- ***následkem jakých příčin – vnějších či vnitřních – člověk onemocněl;***

Pokud byl organismus vystaven působení vnějších patogenních faktorů (např. větru a chladu), pak onemocnění postihne především systém drah, a nebude-li залéčeno, postihne následně i systém orgánů. V takovém případě vznikají převážně *syndromy šesti drah, wen bing, tří jiao*, o jejichž léčbě se později zmíníme.

Pokud onemocnění vzniklo v důsledku vnitřních příčin, pak v první řadě utrpí jak orgány a jejich dráhy, tak i funkce, za něž tyto orgány odpovídají. A syndrom zároveň poukazuje na to, v jakém místě došlo k narušení, odráží charakter patologického procesu, napovídá lékaři, jakým směrem se musí vydat. Všechno logicky vyplývá z teorie čínské medicíny. Například při *prázdnotě krve* a *prázdnotě yin jater* může stoupat vzhůru *yang jater*, objeví se symptomy *vnitřního větru*, což se může stát příčinou třesu, závratí, očních záškubů (nystagmus). Zároveň si musíme uvědomovat, že název syndromu odkazuje na narušení funkce toho či onoho orgánu a kromě toho odráží příčinu nemoci, kterou je nutno léčit;

- ***že při jednom a tomtéž onemocnění (z pozic evropské medicíny) lze stanovit i několik syndromů a naopak – různé nemoci mohou patřit pod stejný syndrom;***

Například chřipka. Podíváme-li se na charakter onemocnění, může chřipka probíhat za přítomnosti *větru a chladu, větru a horka, větru a vlhkosti, větru, chladu a sucha* atd. A třebaže máme ve všech uvedených případech povrchový syndrom, léčba se přesto bude lišit. Druhý příklad – bolest hlavy. Může vznikat na terénu *plného* i *prázdného* syndromu. Klinický obraz i léčba budou rovněž rozdílné.

A naopak, různé nemoci mohou spadat pod stejný syndrom. Například *prázdnotu yang ledvin* můžeme pozorovat při otocích, bolestech v bedrech, stejně jako při zadržování moči a naopak i při neschopnosti moč udržet.

Začíná-li se na terénu *prázdnoty yin* odpoutávat *yang* a objevuje se třes končetin, mžítka před očima, parestézie, přidává se *tian ma, gou teng, zhen zhu mu*.

Zvláštnosti léčby plicních onemocnění

1. Plíce kontrolují příchod *qi* do organismu. Za povšimnutí stojí, že pro léčbu plic se užívají léky „lehké“ a štiplavé chuti. Samo slovo „lehký“ vyjadřuje, že jde o orgán, který je z hlediska váhy lehký, třebaže je velmi objemný. Již *Wu Ju Tong* říkával, že „horní *jiao* je jako peří. Pokud léky nejsou lehoučké, pak nic nevzlétne“, pacient se tedy neuzdraví. Proto se ve složení odvarů vyskytují květy, horní části bylin, semena, která mají aromatické vlastnosti. Samozřejmě se doplňují i další léčiva, ale v mnohem menší míře, než je tomu při léčbě syndromů jiných orgánů.
2. Plíce kontrolují kůži, vlasovou pokrývku a dýchání nosem. Proto musíme vědět, že pokud je kůže suchá, svědí, probíhá tu ekzematický proces, lišej, nebo se kůže naopak stává tuhou (sklerodermie), pak je nezbytné se v podobných případech zaměřit na syndrom plic. Protože plíce budou zapojeny do patologického procesu v mnoha případech, přičemž léčit je vždy třeba samotný syndrom, tedy kořen onemocnění.
3. Plíce a tlusté střevo spolu vzájemně souvisí. Proto jsou onemocnění tlustého střeva spojena s plícemi a naopak. Například, pokud si nemocný stěžuje na zácpu, suchou stolicí, je třeba u něj zjistit, zda netrpí i onemocněním plic.
4. Rovněž nemoci jiných orgánů se odrazí na plicích a obráceně. Proto je nezbytné určit prvotní příčinu, kvůli níž onemocnění vzniklo. Je nutné vědět, že podle teorie TČM jsou orgány vzájemně mezi sebou spojeny, a to podle přesně definovaných zákonitostí. Například, pokud v plicích dlouhodobě přetrvává prázdnota *qi* a množství *tan*, pak je nutno vedle léčby samotných plic léčit i slezinu, v souladu s postulátem „země rodí kov“. A uveďme si ještě jiný příklad. Jakmile se patogenní faktor dostane do plic, naruší se sestup vody směrem k ledvinám. To znamená, že dojde na princip „onemocnění plic postihuje i ledviny“. Proto se v takovém případě nepodaří normalizovat močení, dokud nedojde k obnovení funkce plic.

5. Při nemocech srdce je vždy nutno přihlížet k závažnosti symptomů. Například, je-li *yang* nebo *yin* srdce poraněno velmi silně, pak i zbývající *yang* začne opouštět organismus, což už je těžký, život ohrožující stav, který vyžaduje neodkladnou pomoc. Nebo pacient trpí *syndromem stagnace krve v srdci*, přesto se neustále vystavuje působení chladu. *Chlad* jakožto patogenní činitel napomáhá vzniku ještě větší stagnace krve, což vyvolává silné bolesti, například stenokardii. V takovém případě se může stav pacienta výrazně zhoršit.

Máme-li tedy shrnout vše, co bylo uvedeno výše, pak lze říci, že syndromy srdce musíme léčit obzvlášť pečlivě, protože se to ve významné míře projeví na funkcích dalších orgánů, na celém organismu i na dynamice léčebného procesu.

SLEZINA (PI, 脾)

Slezina je podle čínského teoretického modelu v organismu „druhým nebem“, tzn. zabezpečuje proces asimilace vyživujících látek. Zároveň je zdrojem *qi*, krve a normálních tekutin. Slezina „má ráda“ *sucho* a „nemiluje“ *vlhkost*, pokud onemocní, trpí tím jednak trávení potravy, ale dochází i ke vzniku *vlhkosti*, *tan*, patologických *yinových* tekutin atd. Máme-li vyjádřit funkce sleziny formou několika postulátů, můžeme uvést následující:

1. Slezina tráví a přepravuje strávenou potravu k orgánům, tzn., že odpovídá za trávicí procesy i za produkci krve a tekutin. V knize *Su wen* jsou v několika kapitolách popsány funkce sleziny. Například se tam uvádí, že slezina a žaludek jsou si blízké svými vlastnostmi a plní obdobnou funkci. Slezina také produkuje tekutiny pro všechny orgány, tedy včetně žaludku. Zdůrazňuje se tím úzká souvislost těchto orgánů. Například, je-li slezina oslabena a špatně tráví a přepravuje výživu, pak je narušen celý proces trávení potravy, což se projeví nechutenstvím, rychle se dostavujícím pocitem nasycenosti, pocitem rozpínání v břiše a kašovitou stolicí. Člověk má sklon ke sníženému příjmu potravy, pozorujeme pocit slabosti v těle. Pokud se naruší přeprava vody a vzniká *vlhkost*, pak jsou do procesu zapojeny plíce i ledviny, tudíž dochází k poruchám vylučování potu, moči, tekutiny začínají v organismu stagnovat a tvoří se otoky.

ŽALUDEK (WEI, 胃)

Podle představ TČM je žaludek umístěn ve *středním jiao*, v jeho horní části. Dříve měl žaludek jiný název a dělil se na tři dutiny: *shang wan* (horní dutina), *zhong wan* (střední dutina) a *xia wan* (dolní dutina). Žaludek, stejně jako slezina, patří podle pravidla *wu xing* k prvku „země“. Z hlediska filozofické kategorizace je slezina *yin* a žaludek *yang*, vzájemně jsou spojeny podle pravidla „vnější – vnitřní“. Žaludek odpovídá za příjem potravy, její rozmělnění a primární zpracování. Žaludek a jeho dráhy odpovídají za odesílání „kalného“ dolů a podle čínské medicíny má žaludek „rád vlhkost a nemá rád sucho“. Pokud je v žaludku narušen pohyb *qi*, pak je narušeno i trávení, vzniká stagnace a kvašení, protože dochází k poruchám motoriky žaludku. Objevují se takové symptomy jako bolesti, pocit rychlé sytosti, pocit přejezení, nevolnost, zvracení, říhání, škytání. Všechny tyto symptomy jsou charakteristické pro syndromy žaludku. Rozlišují se syndromy chladné, horké, prázdné, plné a každý z nich má svá specifika. Nehledě na charakter syndromu se léčení musí odvíjet podle principu „ochraňování *qi* žaludku“, přičemž je nutné během léčby dbát na to, aby byl žaludek zvlhčován a nevysoušel se. Musí se rovněž obnovit vyživování *yin* žaludku, hlídat funkce *qi* a sestupování *qi*. Každý syndrom má samozřejmě své zvláštnosti, ale vždy je třeba dodržovat všechny uvedené principy.

Syndromy žaludku

1. Horko žaludku (*Wei re zheng*, 胃热证)

SYMPTOMY:

- periodicky vznikající bolest v epigastriu, poměrně silná, spojená s hlasitým říháním
- pálení žáhy
- zvracení kyselých šťáv
- v těžkých případech zvracení potravy po najezení
- ve zvracích může být krev
- neklid, nelad na úrovni hrudi
- touha pojídat chladnou stravu a pít chladnou vodu
- nepříjemný zápach z úst
- nateklé a bolavé dásně a krčky zubů
- často vznikají zubní kazy, pulpitidy

PŘÍKLAD RECEPTURY:

Jin kui shen qi wan (金匱腎氣丸) v kombinaci s recepturou *Ling gui zhu gan tang jia jian* (苓桂朮甘湯加減).

Obě receptury zahřívají *yang*, eliminují patologické tekutiny *yin*, ale první receptura posiluje ledviny a druhá více zahřívá slezinu.

ČASTO UŽÍVANÉ INGREDIENCE:

Fu zi, gui zhi – posilují *yang*, odstraňují patologické tekutiny *yin*.

Bai zhu, cang zhu, shan yao, fu ling, ze xie – posilují slezinu, odstraňují nadbytek vody.

Gan jiang – zahřívá střední *jiao*, spouští dolů stoupající *qi*, odstraňuje nevolnost.

Trpí-li pacient nechutenstvím, vykašlává a zvrací velké množství *tan*, přidává se *ban xia, chen pi, wu zhu yu*, které zahřívají střední *jiao*, zklidňují žaludek.

Je-li v epigastriu pocit plnosti, doplňuje se *zhi shi, hou po*.

Je-li výrazné zadýchávání, slabost ducha, přidává se *dang shen, huang qi*, které posilují slezinu, doplňují *qi*.

Pokud dýchavičnost sílí při sebemenší fyzické zátěži, přidává se *shu di huang, shan zhu yu, bu gu zhi, chen xiang*, které posilují ledviny a napomáhají tomu, aby si ledviny „braly *qi*“ od plic, tedy odstraňují syndrom *Shen bu na qi*.

Zvláštnosti léčby syndromů *qi*, krve, *tan* a patologických tekutin *yin*

1. Syndromy onemocnění *qi* a krve jsou vzájemně úzce spojeny. Přesto se však rozeznávají samostatné syndromy *qi* a syndromy krve.
2. V knize *Su wen* se v kapitole *Tiao jing lun* uvádí: „Sto nemocí se může rozvinout, pokud vzniká nevyváženost mezi *qi* a krví, následkem čehož je něco ve stavu plnosti a něco v prázdnotě.“ Nemoci *qi* a krve jsou spjaty nejen mezi sebou, ale souvisí i s nemocemi orgánů. Například máme syndrom prázdnoty *qi*, ale vznikl následkem prázdnoty *qi* plic. V takovém případě je třeba posilovat plíce a doplňovat *qi*. V jiném případě se prázdnota *qi* může vyvinout následkem prázdnoty *qi* sleziny. Tehdy se při léčbě musí posi-

ská práce sepsaná vynikajícím lékařem *Zhang Zhongjing* z dob dynastie *Han* (kolem 3. století n. l.), kterou přepracoval *Wan Shu He* za dob dynastie *Jing* a zveřejnil Úřad pro nápravu lékařských knih za dynastie *Song* (r. 1065). Kniha se skládá ze dvou částí. První z nich se nazývá *Shang han lun* (Pojednání o exogenních horečnatých chorobách), druhá část pak *Jin kui yao lue* (Tajemství zlaté truhličky). V dalším období bylo pojednání dále systemizováno lékaři staré Číny a na jeho základě bylo napsáno mnoho knih, například traktát *Shang han ming li lun*, který vydal *Cheng Wuji* (r. 1156) z dynastie *Jin*. Kniha je jednou z nejlepších příruček pro studium traktátu *Shang han lun*, v níž se rovněž zdůrazňuje kombinování léčivých bylin. V r. 1669 napsal věhlasný lékař *Ke Qin* z dynastie *Qin* pojednání *Shang han lai su ji* (Obnovené pojednání o exogenních horečnatých chorobách). Jde o nejlepší komentované dílo ohledně *Shang han lun*, obsahuje komentáře pojednávající o exogenních horečnatých chorobách, „Křídla pojednání o exogenních horečnatých chorobách“ a „Pokračování křídel pojednání o exogenních horečnatých chorobách“. Na základě těchto prací bylo sepsáno 112 receptur pro léčbu horečnatých onemocnění způsobených napadením chladem. Nyní si podrobně rozebereme syndromy a jejich léčbu.

Syndrom *tai yang* (*Tai yang zheng*, 太阳证)

Syndrom se dělí na dva poddruhy:

a) Syndrom *tai yang* s převládajícím napadením organismu chladem (*Tai yang shang han zheng*, 太阳伤寒证)

SYMPTOMY:

- mírné mrazení s výraznou obavou z chladu
- chybí pocení
- bolesti po celém těle, více v oblasti zátylku
- puls *fu, jin*

METODA LÉČBY:

Zahřát, otevřít póry, odstranit patogenní *chlad* pocházející z vnějšku.

Xin wen jie biao (辛温解表).

PŘÍKLAD RECEPTURY:

Ma huang tang (麻黄汤).

Receptura zahřívá povrch těla, odstraňuje *chlad* z drah a svalů, otvírá póry.

ČASTO POUŽÍVANÉ INGREDIENCE:

Ren shen – doplňuje *yuan qi*.

Fu zi – posiluje a doplňuje prvotní *yang*.

Rou gui – posiluje *yang* srdce.

Zhi gan cao – vyživuje *qi*, obnovuje průchodnost cév.

Shu di huang, *shan zhu yu*, *bu gu zhi* – zahřívají a vyživují *yang* ledvin.

Je-li yang srdce vyčerpán a *voda* stoupá vzhůru k srdci a plicím, což se projevuje srdečním astmatem, bušením srdce, podává se samostatně recept *Zheng wu tang* (真武汤) s doplněním *huang qi*, *fang ji*, *zhu ling*, *che qian zi*, které zahřívají *yang* ledvin a odstraňují *vodu*.

Vznikne-li syndrom „*yang* uniká z organismu“, použije se samostatně recept *Si ni jia ren shen tang* (四逆加人参汤).

PRAVÁ SRDEČNÍ BOLEST (ZHENG XIN TENG, 真心痛)

Jak už bylo uvedeno, *syndrom hrudního bi* zahrnuje srdeční patologii, část plicní patologie, některá onemocnění mezihrudí a rovněž nervo-vě-svalová onemocnění. Pravá srdeční bolest může být doprovázena bušením srdce, otoky, dušností, pocením a rovněž spadá pod pojem *xiong bi*. Pravá srdeční bolest v zásadě představuje tři syndromy, třebaže i jiné syndromy mají vztah k patologii srdce.

1. Stagnace krve na terénu prázdnoty *qi* (*Qi xu xue yu*, 气虚血瘀)

SYMPTOMY:

- bodavá bolest v hrudi s pocitem tlaku nebo prázdna
- při mírné fyzické zátěži se bolest zesiluje, objevuje se dýchavičnost, vysílenost, pocení, bušení srdce
- tělo jazyka je zvětšené, s otisky zubů, namodralé barvy nebo se skvrnami, povlak je tenký, bílý
- puls *xian*, *xi*, *wu li*

METODA LÉČBY:

Dodat *qi*, rozhýbat krev, obnovit průchodnost cév, odstranit bolest.

Yi qi huo xue, tong mai zhi teng (益气活血, 通脉止痛).

AKUTNĚ VZNIKLÝ PRŮJEM (BAO XIE, 暴泻)

Syndromy a jejich léčba

1. Nahromadění chladu a vlhkosti v nitru (*Han shi nei sheng zheng*, 寒湿内盛证)

SYMPTOMY:

- stolice je řídká, v těžkých případech vodnatá
- nechutenství
- pocit dyskomfortu v oblasti epigastria
- svíravé bolesti v břiše s škroukáním
- lehké mrazení, bolest hlavy, bolesti po těle, pokud se zároveň vyskytuje povrchový *syndrom větru a chladu*
- povlak na jazyku je bílý nebo je bílý a mastný
- puls *ru* anebo *ru, huan*

METODA LÉČBY:

Rozptýlit *chlad*, odstranit *vlhkost*.

San han hua shi (散寒化湿).

PŘÍKLAD RECEPTURY:

Huo xiang zheng qi san jia jian (藿香正气散加減).

Recept otevírá póry, eliminuje *chlad* zmenší a *vlhkost* ze *středního jiao*, odstraňuje *plnost* a posiluje slezinu.

ČASTO POUŽÍVANÉ INGREDIENCE:

Huo xiang – rozptyluje vnější *chlad* a aromatickými vlastnostmi eliminuje z nitra *vlhkost*.

Cang zhu, fu ling – posilují slezinu, eliminují *vlhkost*.

Ban xia, chen pi – rozhýbají *qi*, eliminují *vlhkost*, zklidňují *střední jiao*, zastavují zvracení.

Mu xiang, hou po, da fu pi – rozhýbají *qi*, eliminují pocit *plnosti*.

Su zi, bai zhi, jie geng – rozptylují vnější *chlad*, otevírají póry, normalizují pohyb *qi* a vody.

Je-li zvnějšku mnoho *chladu*, přidává se *jing jie, fang feng*.

Je-li zvnějšku mnoho *chladu* a *vlhkosti*, pacient konzumuje chladnou potravu, objevila se bolest v břiše a profúzní průjem doprovázený mrazením, pak se doporučuje, aby kromě základního odvaru pacient dostával po několik dnů recepturu

ŽLOUTENKA (*HUANG DAN*, 黄疸)

Onemocnění žloutenkou bylo v čínské medicíně známo již odedávna. Hlavním symptomem žloutenky je zežloutnutí bělma, těla a temně žlutá barva moči. Existují samozřejmě i jiné symptomy. V Číně již dávno věděli, že mnohé druhy žloutenky jsou spojeny s infekčními činiteli a jiné s infekcí nesouvisí. Například v knize *Ling shu* se v jedné kapitole říká: „Má-li tělo lehce žlutý odstín, pozorujeme mírné zažloutnutí dásní a nehtového lůžka, pak to jasně ukazuje na nemoc, jakou je žloutenka.“ Totéž se popisuje v knize *Su wen*.

V dobách dynastie *Han* lékař *Zhang Zhongjing* ve svém pojednání *Shang han za bing lun* rozlišoval pět druhů žloutenky: Žloutenka se dělí na pravou žloutenku *huang dan* (黄疸), na žloutenku *gu dan* (谷疸), která je vyvolána nahromaděním *vlhkosti* a *horka* následkem stagnace potravy v trávicím traktu při nepravidelném stravování. Tento druh žloutenky se projevuje motáním hlavy vzápětí po jídle, neklidem, nepříjemným pocitem v žaludku, pocitem přeplněnosti v břiše, průjmem, oligurií, zežloutnutím pokožky těla a obličeje.

Třetí typ, *jiu dan* (酒疸), je alkoholická žloutenka. Je způsobována endogenním *horkem* a *vlhkostí* v důsledku nadužívání alkoholu. Základními symptomy jsou žluté zbarvení kůže a bělma. Stísněnost v hrudi, anorexie, nevolnost, moč žluté barvy (může jí být normální množství, ale je v nich hodně žlučových pigmentů).

Čtvrtý typ, *nu lao dan* (劳疸), souvisí s pohlavní nezdrženlivostí u žen. Tato žloutenka se projevuje mírným zažloutnutím pokožky, sílí při nadměrné únavě a po pohlavním styku.

Poslední druh, *hei dan* (黑疸), je načernalá žloutenka. Jde o chronickou žloutenku následkem hypofunkce jater a ledvin a stagnace „kalného“ v nitru. Projevuje se jako celková žloutenka bez lesku, s kruhy pod očima, tvář je temně zbarvená, je tu podrážděnost, suchá kůže, tmavá stolice.“

Každý druh žloutenky má, jak je vidět, své zvláštnosti. Při pravé žloutence (*huang dan*) je základním odvarem *Yin chen hao tang* (茵陈蒿汤). V jiných případech se používají jiné receptury.

Pokusy klasifikovat žloutenku byly prováděny různými autory odedávna. V tomto ohledu panovaly různé názory. Výsledkem bylo, že se zformoval jediný názor v tom smyslu, že je nutné rozlišovat akutní, rychle probíhající žloutenky náležející k *yangovým* žloutenkám a žloutenky chronické, s dlouhým trváním, které náležejí k žloutenkám typu *yin*.

Jestliže došlo v kontextu dlouhé nemoci k poranění *qi* a rovněž k poranění krve a *esence jing*, bude se to projevovat dysmenoreou, opožděváním menstruace u žen a impotencí u mužů. Tehdy se doporučuje dodat do receptu *huang qi, tai zi shen, shan zhu yu, shu di huang, gou qi zi, he shou wu*.

ŽÍZEŇ (XIAO KE, 消渴)

Pod žízní se v tradiční čínské medicíně rozumí stav, kdy má člověk chuť pít velké množství tekutin, je zvýšena chuť k jídlu, zároveň obtěžuje slabost, snižuje se hmotnost těla, je vylučováno velké množství moči a moč bývá nasládlé chuti. Jde o základní symptomy, jimiž se definuje pojem „žízeň“. Existují i jiné druhy žízně, o nichž si něco uvedeme později.

První zmínka o tomto stavu pochází z druhého tisíciletí př. n. l. V *Su wen* jsou vyjmenovány příčiny způsobující vznik žízně. Jde o napadení plic, postižení diafragmy, *středního jiao* a další faktory, které vedou k *prázdnosti* a vyčerpanosti pěti plných orgánů. Pokud je v tomto kontextu konzumováno velké množství tučné, sladké potravy a vyskytuje se nevyváženost „sedmi emocí“, rodí se vnitřní *horko*, které způsobí dané onemocnění. Již asi před 4 000 lety bylo toto onemocnění v Číně považováno za samostatnou nosologickou kategorii a úspěšně se léčilo prostředky čínské medicíny.

Již v dobách dynastie *Han* navrhoval *Zhang Zhongjing* v knize *Jin kui yao lue* léčbu tohoto stavu. Vytvořil takové receptury, jako jsou *Bai hu tang* s přidáním *Ren shen tang*, *Jin kui shen qi wan* a další. Postupně byly poznatky systemizovány a již v době dynastie *Yuan* je v knize *Wai tai mi yao* v kapitole *Xiao zhong xiao ke shen xiao* věnována celá jedna část žízní a její léčbě. Většina příčin souvisí s *horkem*. Zvlášť jsou vyčleněny emoce, které k tomuto stavu vedou, a různé případy nadměrné únavy. Již v pojednání *Zheng zhi yao kuai* byla žízeň rozdělena na tři druhy: „horní“, „střední“ a „spodní“. Tato klasifikace je v Číně používána dodnes.

Příčiny vzniku žízně

1. Nedostatečnost „prvního nebe“

Pod tento pojem patří takové stavy jako žízeň projevující se v raném věku. Obvykle některý z rodičů dítěte trpí tímto onemocněním. Ale při nedostatečnosti „prvního nebe“ a stavech *prázdnosti*

Stanovení léčby podle evropské (západní) nosologie

ISCHEMICKÁ CHOROBA SRDEČNÍ

V tradiční čínské medicíně existuje pojem „pravá srdeční bolest“, čímž se rozumí bolest na hrudi vyvolaná ucpáním srdečních cév. Podle stupně závažnosti se dělí na lehkou, střední a těžkou variantu. Poprvé byla pravá srdeční bolest popsána v díle *Nei jing*. V *Su wen* se říká: „Pravá bolest je charakteristická zmodráním končetiny a silnými bolestmi. Pokud byl pacient stížen záchvatem ráno, do večera zemře, pokud k záchvatu došlo v noci, pak zemře do rána.“ V *Jin kui yao lue* je poprvé popsán konkrétní syndrom *xiong bi*, o jehož příčinách se uvádí: „*Yang* se vytratil a *yin* se nahromadil.“ Rovněž je tu poprvé uvedeno použití receptury *Gua lou xie bai bai jiu tang*.

V evropské medicíně odpovídají tomuto syndromu stavy, jako je stenokardie a infarkt myokardu. Tedy stav aterosklerózy srdečních cév a v tomto kontextu, ale i na terénu nezměněných cév, vzniká z několika důvodů spasmus, obstrukce cévy a ischemické poškození myokardu.

V čínské medicíně se stejně jako v medicíně evropské rozlišují základní symptomy, podle nichž lze s vysokou mírou spolehlivosti určit diagnózu stenokardie:

- pocit plnosti a stísněnosti na hrudi
- záchvatovité bolesti za hrudní kostí nebo v levé polovině hrudního koše
- bolesti trvají krátce
- vyzařování po dráze srdce
- tachykardie
- dýchavičnost, dušnost
- pocit strachu, neklid, studený pot
- bledý obličej

Příčiny vzniku:

1. nadměrná únava,
2. přejídání,
3. působení vnějšího *chladu*,

Při stagnaci *qi* se doplní body *qi hai*, *tai chong*.

Je-li souběžně *prázdnota qi* a krve, doplní se bod *zu san li*.

Při výrazné stagnaci krve se použijí body *qu chi*, *he gu*, *zhao hai*.

Pokud se stagnace krve vyskytuje na terénu *prázdnoty qi*, doplní se body *qi hai*, *zhao hai*, *zu san li*, *shen shu*.

Metoda „horké jehly“ se užívá na body *guan yuan*, *shui dao*, *gui lai*.

Prognóza léčby myomů

Podle statistik lze použitím léčebných metod čínské medicíny dosáhnout v 30 % případů úplného rozpuštění myomu, v dalších 30 % se zastaví růst myomatičtých uzlů. Na léčbu dobře reagují myomy, které neměří víc než 5 cm. U zbývajících třetiny patientek je nutné připojit metody evropské medicíny nebo chirurgický zákrok.

Nezbytně nutná je operace při podslizničních myomech.

Důležité je zavčas kontrolovat stav nemocných pomocí ultrazvuku. Pokud pacientka podstupuje léčebnou kúru týkající se děložního myomu, je nutné provádět kontrolu ultrazvukem každé tři měsíce.

EROZE DĚLOŽNÍHO ČÍPKU

Onemocnění má charakter chronického zánětu a může se stát terénem pro rozvoj zhoubného procesu. Podle statistik trpí v Číně erozí děložního čípku 54,2 % vdaných žen. K základním symptomům patří výtok slizovitého nebo slizovitě-hnisavého charakteru s nitkami krve. Pacientku často trápí bolest v bedrech a v malé pánvi, především svíravé povahy, algomenorea. Mohou vznikat bolesti při defekaci a při pohlavním styku.

Stupně závažnosti:

1. Postižena je $\frac{1}{3}$ povrchu děložního čípku.
2. Postižena je $\frac{1}{3}$ až $\frac{2}{3}$ povrchu.
3. Postiženy jsou víc než $\frac{2}{3}$ povrchu.

Klasifikace:

1. *Prostá eroze*. Povrch eroze je tvořen pouze jednovrstevným cylindrickým epitelem a je rovný.

Bi xie	<i>Dioscorea hypoglauca</i> Palib.	萆解
Bian xu	<i>Poligonum aviculare</i> L.	扁蓄
Bing lang	<i>Areca cathecu</i> L.	槟榔
Bing pian	<i>Dryobaianops aromatica</i> Gaertn.	冰片
Bo he	<i>Mentha haplocalyx</i> Briq.	薄荷
Bu gu zhi	<i>Psoralea corylifolia</i> L.	补骨脂

C

Can sha	<i>Bombyx mory</i> L.	蚕沙
Cang er zi	<i>Xanthinum sibiricum</i> Patr. et Widd.	苍耳子
Cang zhu	<i>Atractylodes lancea</i> (Thunb.) DC.	苍术
Cao guo	<i>Amomum tsao-ko</i> Crevost et Lem.	草果
Cao wu	<i>Aconitum Kuznezoffii</i> Rchb.	草乌
Ce bai ye	<i>Cacumen biotae</i>	侧柏叶
Chai hu	<i>Bupleurum scorzonerifolium</i> Willd	柴胡
Chan tui	<i>Periostracum cicadae</i>	蝉蜕
Cheng xiang	<i>Aquillaria agalloha</i> Roxb.	沉香
Chen pi	<i>Citrus reticulata</i> Blanco	陈皮
Che qian cao	<i>Plantago asiatica</i> L.	车前草
Cheqianzi	<i>Plantagoasiatica</i> L.	车前子
Chi shao	<i>Paeonia veitchii</i> Lynch.	赤芍
Chi xiao dou	<i>Phaseolus calcaratus</i> Roxb.	赤小豆
Chuan jiao mu	<i>Zanthoxylum bungeanum</i> Maxim.	川椒目
Chuan liang zi	<i>Melia toosendan</i> Sieb. Et Zucc.	川楝子
Chuan niu xi	<i>Cyathula officinalis</i> Kuan	川牛膝
Chuan shan jia	<i>Manis pentadactyla</i> L.	穿山甲
Chuan wu	<i>Aconitum carmichaeli</i> Debx.	川乌
Chuan xiong	<i>Ligusticum chuan xiong</i> Hort.	川芎
Ci shi	Magnetite	磁石
Chi shi zhi	<i>Halloysitum rubrum</i>	赤石脂

D

Da dou huang juan	<i>Glycine max</i> L.	大豆黄卷
Da huang	<i>Rheum palmatum</i> L.	大黄
Dai dai hua	<i>Citrus aurantium</i> L.	代代花
Dai zhe shi	Hematite	代赭石
Dai mao	<i>Eretmochelys imbricate</i> L.	玳瑁
Da ji	<i>Cirsium japonicum</i> D. C.	大蓟
Dan dou chi	<i>Glycine max</i> L.	淡豆豉
Dang gui	<i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels	当归
Dang shen	<i>Codonopsis pilosula</i> (Franch.)	党参
Dan nan xing	<i>Arisaema consanguineum</i> Schott	胆南星
Dan shen	<i>Salvia multiorrhiza</i> Bge.	丹参
Dan zhu ye	<i>Lophatherum gracile</i> Brongn.	淡竹叶

陈 黄芩 石菖蒲 川贝母 木通 藿香 射干
连翘 薄荷 白蔻仁

〔102〕四七汤(《太平惠民和剂局方》) 苏叶
制半夏 厚朴 茯苓 生姜 大枣

〔103〕四妙丸(《成方便读》) 苍术 黄柏
牛膝 苡仁

〔104〕四君子汤(《太平惠民和剂局方》) 党
参 白术 茯苓 甘草

〔105〕四味回阳饮(《景岳全书》) 人参 制
附子 炮姜 炙甘草

〔106〕四物汤(《太平惠民和剂局方》) 当归
白芍药 川芎 熟地黄

〔107〕四神丸(《证治准绳》) 补骨脂 肉豆
蔻 吴茱萸 五味子 生姜 大枣

〔108〕四逆散(《伤寒论》) 柴胡 白芍药
枳壳 甘草

〔109〕四磨饮(《济生方》) 人参 槟榔 沉
香 天台乌药

〔110〕圣愈汤(《医宗金鉴》) 熟地 白芍
川芎 人参 当归 黄芪

〔111〕生脉散(《内外伤辨惑论》) 人参 麦
冬 五味子

〔112〕生铁落饮(《医学心悟》) 天冬 麦冬
贝母 胆星 橘红 远志 石菖蒲 连翘 茯
苓 茯神 玄参 钩藤 丹参 辰砂 生铁落

〔113〕生姜泻心汤(《伤寒论》) 半夏 黄芩
干姜 生姜 人参 炙甘草 黄连 大枣

〔114〕失笑散(《太平惠民和剂局方》) 五灵
脂 蒲黄

〔115〕代抵当丸(《证治准绳》) 大黄 当归
尾 生地 穿山甲 芒硝 桃仁 肉桂

〔116〕白头翁汤(《伤寒论》) 白头翁 秦皮
黄连 黄柏

〔117〕白虎汤(《伤寒论》) 知母 石膏 梗
米 甘草

〔118〕白虎加人参汤(《伤寒论》) 知母 石
膏 甘草 梗米 人参

〔119〕半夏白术天麻汤(《医学心悟》) 半夏
白术 天麻 陈皮 茯苓 甘草 生姜 大枣

〔120〕半夏厚朴汤(《金匱要略》) 半夏 厚
朴 紫苏 茯苓 生姜

〔121〕半夏秫米汤(《内经》) 半夏 秫米

〔122〕半夏泻心汤(《伤寒论》) 半夏 黄芩

干姜 人参 甘草 黄连 大枣

〔123〕半硫丸(《太平惠民和剂局方》) 半夏
硫黄

〔124〕归脾汤(《济生方》) 人参 黄芪 白
术 茯神 酸枣仁 龙眼肉 木香 炙甘草 当
归 远志 生姜 大枣

〔125〕加味二妙散(《丹溪心法》) 黄柏 苍
术 当归 牛膝 防己 萆薢 龟版

〔126〕加味四君子汤(《三因极一病证方论》)
人参 茯苓 白术 炙甘草 黄芪 白扁豆

〔127〕加味桔梗汤(《医学心悟》) 桔梗 甘
草 贝母 橘红 银花 苡仁 葶苈子 白及

〔128〕加味清胃散(《张氏医通》) 生地 丹
皮 当归 黄连 连翘 犀角 升麻 生甘草

〔129〕加减葶藶汤(《通俗伤寒论》) 玉竹
葱白 桔梗 白薇 豆豉 薄荷 炙甘草 大枣

六 画

〔130〕百合固金丸(《医方集解》) 生地黄
熟地黄 麦冬 贝母 百合 当归 炒芍药 甘
草 玄参 桔梗

〔131〕地榆散(验方) 地榆 茜根 黄芩
黄连 山梔 茯苓

〔132〕芎芷石膏汤(《医宗金鉴》) 川芎 白
芷 石膏 菊花 藁本 羌活

〔133〕芍药汤(《素问病机气宜保命集》) 黄
芩 芍药 炙甘草 黄连 大黄 槟榔 当归
木香 肉桂

〔134〕芍药甘草汤(《伤寒论》) 白芍药 炙
甘草

〔135〕如金解毒散(《景岳全书》) 桔梗 甘
草 黄芩 黄连 黄柏 山梔

〔136〕至宝丹(《太平惠民和剂局方》) 朱砂
麝香 安息香 金银箔 犀角 牛黄 琥珀
雄黄 玳瑁 龙脑

〔137〕交泰丸(《韩氏医通》) 黄连 肉桂

〔138〕安宫牛黄丸(《温病条辨》) 牛黄 郁
金 犀角 黄连 朱砂 冰片 珍珠 山梔 雄
黄 黄芩 麝香 金箔衣

〔139〕安神定志丸(《医学心悟》) 茯苓 茯
神 远志 人参 石菖蒲 龙齿

〔140〕当归六黄汤(《兰室秘藏》) 当归 生
地黄 熟地黄 黄连 黄芩 黄柏 黄芪

Léčba nemocí v tradiční čínské medicíně

Vladimír Grigorjevič Načatoj

Kniha přináší podrobný popis léčby vybraných onemocnění za pomoci receptur tradiční čínské medicíny, v některých případech včetně akupunktury. Každá receptura je zevrubně rozebrána z pohledu různých variant a doplňujících ingrediencí, které je třeba použít při konkrétních projevech a vývoji nemoci. Zcela unikátní je celková koncepce monografie. Je zde podán všeobecný popis syndromů a patologií podle tradiční čínské medicíny s metodikou léčení hlavních orgánů a systémů, jiná kapitola se věnuje praktické léčbě pacienta podle potíží, s nimiž přichází k lékaři (kašel, dušnost, nespavost, bušení srdce apod.). Další kapitola uvádí diagnózy stanovené moderní západní medicínou, jako jsou ischemická choroba srdeční, revmatoidní artritida, nespecifická ulcerózní kolitida, chronická glomerulonefritida, poruchy menstruačního cyklu, chronická prostatitida a další, přičemž vysvětluje, jak na nemoc nahlížet z pohledu tradiční čínské medicíny a jaké jsou možnosti léčby jejími prostředky. V závěru knihy je uveden výčet veškerých ingrediencí v přepisu pinyin, v původních čínských znacích i s latinským názvoslovím.

Kniha je určena odborné veřejnosti zájímající se o metody tradiční čínské medicíny, lékařům-specialistům a vyškoleným terapeutům v oboru tradiční čínské fytotherapie a akupunktury, specialistům v oboru reflexní terapie a v neposlední řadě také samotným pacientům. Čtenář dostává komplexní a srozumitelný návod, jak porozumět vzniku a vývoji chorob na základě synergického přístupu spojujícího zkušenosti tisícileté medicíny s moderním přístupem k léčbě vybraných nemocí a potíží.

www.anag.cz

ANAG[®]
ANDRAGOGOS
AGENCY